

Vastauksia Tukiaisen kommentteihin

Kuten Arto Tukiainen (*niin & näin* 2/2004) toteaa, en tee eroa transsendentaalisen ja empiirisen subjektin välillä – se on ehkä virhe; kiitos huomautuksesta. Erottelomattomuudelle on kuitenkin syy: erottelu sinällään on osa vastapuolen peliä. Kas näin: jos tarkastellaan empiiristä subjektia ja todetaan, ettei siitä ilman ylenmääräistä vallankäyttöä ole universaalisuuden (esimerkiksi eurooppalaisuuden ensisijaisuuden) takaajaksi, siirtyvät subjekti-filosofit korostamaan, että subjekti onkin transsendentaalinen kokemuksen ehto.

Nick Land sutkauttaa Bataille-tutkimuksessaan *The Thirst for Annihilation* (Routledge 1990), että Kantin filosofia on kaikkien aikojen työstetyin ja monisanaisin paniikkikohtaus, jonka aiheuttavat Humeen huomiot subjektista (ja todellisuudesta ja kausaliteetista, sillä nämä muodostavat saman kolikon kaksi puolta; epäilen, että Kant ja monet muutkin pitävät asubjektii-visuudessa virheellisenä paitsi subjektin horjuttamista myös ulkomaailmaa koskevan realismin katoamista).

Jos taas toteamme, että – kuten Tukiainen mainiosti osoittaa – transsendentaalinen subjekti on tyhjä käsite, joka kuvastaa lähinnä esittäjensä toiveita, hyppäävät filosofit empiirisen subjektin kelkkaan ja korostavat, että olemmehan kaikki sentään persoonia, joilla on näitä ja näitä säännönmukaisia (psykologisia, sosiaalisia, neurologisia) ominaisuuksia. Turha taistella tuota tutkainta vastaan.

Totean vain, että transsendentaalista subjektia ei ole, muuten kuin empiirisenä puheena (filosofiana, teknologiana, elintapana), jonka tarkoitus on tuottaa tietäntyyppistä empiiristä subjektia (joka mielestäni tekee ainukertaisen ajattelun mahdottomaksi). Puhun yksinkertaisesti subjektista, koska on olemassa vain empiiriisiä subjekteja, joista yhtä muotoa kutsutaan transsendentaaliseksi. Jyrkkä nominalismi tarkoittaa minulle tätä: mitään ”aidosti” transsendentaalis-

ta ei ole, kaikki ”transsendentaalinen” on empiirisesti muutettavissa – myös Platonin ideat ja identiteetin laki. Ehkä terminologisesti tarkempi nimi olisi jyrkkä pakanaisuus, koska transsendentti ulottuvuus – kyllä! myös ”toiseuden” transsendessi – kiistetään. Vastaavasti, aivan kuten Tukiainen toteaa, ”asubjektiiivisuus on siis tulkittava empiiriseksi tapahtumaksi”.

Strategian – olkoon se virheellinenkin – perustelu on seuraava. Kun Tukiainen sanoo, että ”Metafyysisessä mielessä subjektittomasta kokemuksesta puhuminen ei anna lisäpontta elämän teknologisoitumisen ja standardoitumisen arvostelulle” vastaan: paitsi että transsendentaalinen käsitys on yksi tapa luoda teknologista empiiristä subjektia. Mielestäni Tukiainen ei anna riittävää painoa sille, että ”empiirinen subjektii” (ihmisen tutkiminen, selittäminen ja ymmärtäminen subjektina) ei ole jotakin, jonka länsimainen tie-de tai filosofia olisi löytänyt luonnosta, vaan jotakin, jonka se *olettaa* filosofian ja tieteen ehtona.

Länsimainen filosofia ja tiede ei yksinkertaisesti ”toimi”, jos oletusta ei tehdä (Pylkköä seuraten voidaan tehdä joitakin tärkeitä varauksia; ehkä esimerkiksi kvanttimekaniikka tai Heidegger parhaimpina päivinään pystyvät tähän). Oletuksen jälkeen on selvää, että ihmisistä aina löytyy jonkinlainen empiirinen subjektii. Vai voidaanko kuvitella länsimainen tieteellinen teoria tai filosofinen ihmis-käsitys, jonka mukaan ihmisellä ei ole *minkäänlaista* empiiristä subjektia? Eikö Tukiainen kiistä tällaisen mahdollisuuden?

Koko homman ponsihan on juuri tässä: länsimainen, teknologisesti orientoitunut porvarillinen subjektii ei tyypillisesti ole pelkästään yksi subjektiius muiden joukossa (mitä se parhaimman filosofisen ja tieteellisen perinteen mukaan on), vaan subjektiiuden perspektiivin ”katoamis-piste”, johon kaikki kuvaukset, teoriat ja mallit ”empiirisestä subjektista” tähtäävät. Vai onko olemassa jokin filosofinen tai tieteellinen teoria jostakin empiirisen subjektiiuden muodosta, jonka mukaan tuon subjektiiuden tavoite, pe-

rusta tai syy ei olisi ennustettavuus ja kontrolli?

Tämä johtaa suoraan kysymykseen eränkävijöiden persoonallisuuspiirteistä ja subjektista. Ensiksi: kysymys ei ole kovin tärkeä, koska eränkävijöitä ei enää ole eikä eränkävyn-ti ole mahdollista. Ajattelun eväitä on etsittävä muualta ja ”eränkävijä” toimii vain jonkinlaisena myyttisenä merkinä. Toisekseen, jos on niin, kuten Tukiainen väittää, että eränkävijöillä oli jonkinlainen empiirinen subjektii, niin sen pahempi eränkävijöille. Kolmanneksi on kuitenkin sanottava, että näkökulma, jonka mukaan eränkävijät ovat subjekteja, on keinotekoinen: se on kaikin keinoin rakennettu viimeisen 2500 vuoden aikana luke-mattomien erilaisten instituutioiden myötävaikutuksella. Sen ”ilmiselvyys” ei kuitenkaan poista sen anakronis-tisuutta eikä hypoteettisuutta. Näkemys, jonka mukaan ”kaikilla ihmisil-lä” on ”empiirinen subjektii” on joko a) tyhjä (”transsendentaalinen subjektii”) tai b) empiirisesti väärä. Ei voida esittää mitään sellaista ”persoonalli-suuspiirrettä” tai subjektin määrettä, joka kaikilla ihmisillä olisi. Perheyh-täläisyyskään tässä tuskin lämmittää, muuten kuin venyttämällä subjektin käsitteen tunnistamattomaksi. Mikä on vihreä ja lentävä? Vihreä lentävä li-hapulla. Mikä on muinainen ja käy erällä? Muinainen eränkävijä-subjektii. Mitä ihmettä ”empiirinen sub-jektiius” tässä voisi tarkoittaa, jollei ennustettavuutta, toistettavuutta ja kontrolloinnin halua?

Onko todella niin, että on filoso-fisesti mielekästä puhua esimerkiksi eränkävynnistä nimenomaan *subjektin* kokemuksena? Onko jopa niin, että siitä voidaan filosofiassa puhua *vain* subjektin kokemuksena? Jos näin on, niin sen pahempi filosofialle. Omas-ta puolestani olisin valmis sanomaan, että jos sanalle ”transsendentti” olisi jokin säädyllinen käyttö, niin juuri tässä: hyvinmuodostuneen länsimai-sen porvarillisen teknologisen empiirisen subjektin kokemus (tai oikeam-min kokemuksettomuus) on trans-sendentti suhteessa eränkävijän asub-jektiiiviseen ja rahvaanomaiseen koke-mukseen ja päinvastoin.

Toisin sanoen subjektii ei edes periaatteessa voi kokea mitään asub-

»Kieli on iso, yli-yksilöllinen ja yleinen asia. Espanjalaisuus tai suomalaisuus ei ole abstrakti viitta, jonka voisi jättää kämpille lähtiessään ”luonnosta huumaantumaan”. Se ei myöskään ole palikka, jonka voisi eristää muulta kokemuksesta. Asubjektiiivisen kokemuksen ainutlaatuisuus ei ole ”ainoastaan siinä, mitä milloinkin koetaan.»

jektiiivista. Vastaavasti asubjektiiivises-ta kokemuksesta ei voida muodos-taa subjektia ilman, että kokemuksen asubjektiiivisuus tuhoutuu. Tässä mielessä (contra Tukiainen) asubjektiiivisuus on välttämätön ehto paikalliselle ajattelulle: sen paremmin transsen-dentaalinen kuin empiirinenkään sub-jektii ei anna siihen mahdollisuutta. Jäljelle jää vain subjektiton kokemus. Jos ”empiirisen subjektin” käsitettä ol-laan valmiit venyttämään vihreän liha-pullan suuntaan, niin mikäs siinä: jos empiirinen subjektii voi olla jotakin ennustamatonta, toistamatonta, vail-la pysyvää rakennetta ja vailla yhteyttä eroon minän ja maailman välillä, niin toki jokin ”empiirinen subjektiiuoto” voi ajatella paikallisesti. Minusta kui-tenkin tuntuu, että filosofis-psykolo-ginen käsitys ”empiirisestä subjektis-ta” on erottamattomasti kytkeytynyt länsimais-teknologiseen käsitykseen ihmisestä ja luonnosta. ”Erottamatto-muus” tarkoittaa: ei ole olemassa em-piirisiä subjekteja ilman länsimaista elämäntapaa, ei länsimaista elämänta-paa ilman empiirisiä subjekteja. Tätä väitettä on toki Tukiaisen epäilemään tapaan ”vaikea tai mahdoton” toden-taa, lähinnä siksi, että ei-länsimaisia elintapoja ei ehkä enää ole.

Hienosti Tukiainen kirjoittaa, että asubjektiiivinen kokemus ei välttämät-

tä ole mikään erityisen suomalainen asia. Tämä on toivoa herättävä seikka. Samasta syystä kirjoitin, että vain suomalaisille paikallinen ajattelu voi olla nimeltään suomalaista ajattelua. Tukiainen on oikeassa: asubjektiiivinen kokemus on välttämätön ehto yhtä hyvin espanjalaiselle kuin suomalaisellekin paikalliselle ajattelulle. Riittävä ehto olisi jokin erityisen ”suomalainen” tai ”espanjalainen” asubjektiiivisen kokemuksen piirre.

Nyt on edettävä huolellisesti. Laina- ja vastaan: ”Mutta ovatko empiirisen asubjektiiivisuuden eri muodot eristettävissä suomalaisen kokemuksen uniikkiksi piirteeksi?” Eivät. ”Onko esimerkiksi ... luonnosta huumautuminen ainutlaatuinen suomalainen ilmiö?” Ei! En ehkä korostanut tarpeeksi, miten nominalistista paikallinen ajattelu on: ei ole olemassa yleisiä ja abstraktia ”luonnosta huumautumista”, joka olisi yhteis-espanjalais-suomalaisen paikallisen ajattelun juuri (tai jos on, niin se on erittäin ”matalan” tason asia: jotakin, jonka jaamme esimerkiksi kaikkien lämmänveristen eläinten kanssa; tällainen kokemus puolestaan ei ole ”universaalia”, vaikka onkin sängen ”yleistä”).

On olemassa nimenomaisia (yli/ali-yksilöllisiä ja siinä mielessä ”yleisiä”) luonnosta huumautumisen kokemuksia, joita voidaan ajatella. Esimerkiksi espanjalainen ja suomalainen voivat luonnosta huumautua kokea jotakin yhteistä, jotakin jaettavaa. Jos he kokemuksen jälkeen ajattelevat ilman oletusta kokemusten universaalisuudesta, heidän ajattelunsa on edelleen yhteistä ja jaettavaa – ja siksi sen kutsuminen espanjalaiseksi tai suomalaiseksi on makuasia. Mutta nyt tullaan siihen muttaan, josta Tukiainen huomauttaa: ”Mihin tämä jättää meidät ainutlaatuisen suomalaisen filosofian ehtojen etsinnässä? Olennaisesti kieleen.”

Kieli on iso, yli-yksilöllinen ja yleinen asia. Espanjalaisuus tai suomalaisuus ei ole abstrakti viitta, jonka voisi jättää kämpille lähtiessään ”luonnosta huumautumaan”. Se ei myöskään ole palikka, jonka voisi eristää muulta kokemuksesta. Asubjektiiivisen kokemuksen ainutlaatuisuus *ei* ole ”ainoastaan siinä, mitä milloinkin koetaan.” Kyse on subjektiiivisen ja asub-

jektiiivisen kokemuksen laadullisesta erosta, *ei* erosta numeerisesti erilaisen empiiristen subjektien erilaisista ajallis-avaruudellisista positioista kokemien asioiden välillä. Laadullinen ero ilmenee juuri tässä: kun espanjalainen tai suomalainen asubjektiiivisesti huumautuu luonnosta on jo liian myöhäistä – espanjalaisuus ja suomalaisuus ovat muuttuneet (myös espanjan ja suomen kieli), eikä subjekti enää pysty muutosta hallitsemaan (muuten kuin tuhoamalla asubjektiiivisen kokemuksen, eikä se sentään ihan triviaalia ole). Näin paikallisen ajattelun ”suomalaisuus” tai ”espanjalaisuus” on aina edessäpäin, ei takanapäin.

Kun kysytään ”Onko suomi joskus ollut erityisen hyvällä kuulolla asubjektiiivisten kokemusten suuntaan, ja onko tämä ... piirre edelleen niin vahva, että se voisi toimia länsimaisen subjektin kritiikin ja käytännöllisen heikentämisen keinona?”, niin ensimmäisellä kysymyksellä ei loppujen lopuksi ole suurta väliä (muuten kuin että historiallisen aineiston perusteella niin saattaa olla), mutta toinen on ratkaiseva. Kaksi seikkaa. Ensiksi: ”ollaan”-tyyppisten kielen muotojen persoonattomuus *on* hyvin suoraan yhteydessä asubjektiiivisen kokemuksen kanssa, eikä tämä ole jotakin, jonka minä ”annan ymmärtää”.

Päinvastoin korostan, että tämä yhteys ei ole sen paremmin minun kuin Pyrköskään ”ymmärrys” vaan keskeinen osa sekä mannermaista että analyttistä viime vuosisadan filosofiaa. (Tässä yhteydessä huolestuttaa Tukiainen sanankäyttö (kursivointi minun): ”Persoonaton kieli saattaa olla omiaan *ilmaisemaan* kokemusta, jossa empiirisen subjektiiivisuuden valta-asema on horjunut ...”; jotta kieli voisi ilmaista jotakin, edellytetään jo erottelu sisällön ja välineen, kokemuksen ja kokijan välillä. Asubjektiiivisessä kokemuksessa ja kielessä näitä eroja ei ole, joten ne eivät myöskään ilmaise yhtään mitään: ne eivät ole kommunikaatiota. Mutkat oikoen ja Bataille’ta lainaten voisi sanoa, että asubjektiiivisen kielen tarkoitus ei ole kokemuksen ilmaiseminen tai kommunikointi vaan sen aiheuttaminen, tartuttaminen, elättäminen. Vastaavasti paikallisen ajattelun ”tarkoitus” ei ole ajatusten ilmaiseminen vaan ajatteluttaminen – tavalla,

»Tukiainen osuu naulankantaan sanoessaan, että nykyisin suomalaisia vaivaavat kysymykset ovat ratkaistavissa vain nykyisesä sekoittuneessa kielessä ja elämänmuodossa. Lisätään tähän vielä, että yksi noista ongelmista on, että monet kieleemme ja kulttuurimme piirteet ovat katoamassa.»

joka merkitsee elämän muuttumista ei-universalistiseen suuntaan.)

Olen tavannut useita kielitieteilijöitä ja filosofeja, jotka kieltäytyvät uskomasta, että ”ollaan” on olemassa tai pikemminkin, että se olisi ”ollaan”. Heidän näkemyksensä mukaan kielen ilmauksilla on aina kommunikatiivinen funktio (vrt. ajatusta empiirisestä subjektista), joten väite, jonka mukaan ”ollaan” on subjektiton ja objektiton on mahdollinen vain, jos ei ymmärretä, miten kieli toimii. Näin asubjektiiivisuus ja kielen ei-kommunikatiivinen ja ”toimimaton” puoli ovat yhtä.

Toiseksi: Tukiainen osuu naulankantaan sanoessaan, että nykyisin suomalaisia vaivaavat kysymykset ovat ratkaistavissa vain nykyisesä sekoittuneessa kielessä ja elämänmuodossa. Lisätään tähän vielä, että yksi noista ongelmista on, että monet kieleemme ja kulttuurimme piirteet ovat katoamassa. Tämä Pyrkön laittamattomasti kuvaama ”tuhon hehku” on hyvin tunnettu ja dokumentoitu tosiasia, jonka kohtaaminen tai kohtaamattomuus pitkälle luonnehtii suomalaisen paikallisen ajattelun kysymistä; ei siksi, että pitäisi palata vanhaan, vaan siksi, että tuho on nykyisyyttämme ja tulevaisuuttamme.

Ja lopuksi: on hieman ironista kuulla, että asubjektiiivisiin kielen ja mielen ilmiöihin keskittyminen paikallisen ajattelun kysymyksissä on

”turhan rajoittunutta ja yksipuolista”, kun kerran väitteenä (mainituista Nietzsche-Heidegger-Foucault- ja Frege-Russell-Evans-linjoista nähtynä) on, että subjektin ja objektin synty voidaan selittää (jos sitä ei *oleteta*) vain, jos aloitetaan niitä edeltävältä kokemuksen tasolta, mutta toisinpäin – eli subjektista ja objektista lähtien – asubjekttiivisen kokemuksen olemassaoloa ei voida selittää. Tämä suuruus- tai prioriteettijärjestys on paitsi eksplanatorinen myös looginen. Näin ollen Tukiaisen esittämä ajatus, jonka mukaan ”suomalainen filosofia voi edetä sekä asubjektiiivisella että nykyisiä, hävitettyjä ja miksei myös uudenlaisia subjektiuden muotoja luonnostelevalla rintamalla” on enemmän kuin tervetullut, joskin Tukiainen käsittääkseni jää meille ei-porvarillisen ja ei-länsimaisen subjektikäsitteen velkaa.

Tere Vaden